

Rado Zakonjšek:

Na sveto božično noč

To noč, ko postaneta nebo in zemlja eno, združena v veličastno skrivnost naših duš, plava zemlja v sladkem miru nebeškega objetja kot zlat mehurček sredi bajne noči.

Kako se nam približajo nebesa to noč!

Božična noč je sam blagoslov za vse, kar je, kar živi, spi in bedi, ko je zemlja obkrožena od angelov, nosečih ljudem mir, ki ga deli sam Bog. V tej noči se v nebeški toploti topé jekleni oklepí človeških src, duše naše pa se objemajo s pogledi oči, toplo sijočimi.

Na tako sveto noč se je dovršila zgodba teh ljudi.

Na čelešniku tople peči je sedel kmet Jaklin. Sam, zares čisto sam. Ko so drugi odšli k polnočnici, je zaprl in zapahnil vrata, on in hči Julka pa sta ostala doma. Julka je šla spat v svojo kamrico.

Jaklin pa ni šel spat. Za varuha je in ta noč, pravijo, ni za vse ljudi noč miru in svetosti. Izpod košatih obrvi je gledal s svojimi sivimi očmi po razsvetljeni izbi, z ostanki zob pa je tiščal med čeljusti pipo, iz katere je hlastno vlek el tobakov dim in ga v presledkih spuščal predse, da se je v modrih kolobarčkih dvigal pod očrneli strop.

V izbi je bilo tiho. Čulo se je samo mlaskavo pokanje Jaklinovih ustnic, kadar je spustil dim skozi nje, p-k, p-k, p-k, kot se razpoči na vodi mehurček. Zdaj pa zdaj je vzel pipo iz ust in se nagnil nad lesen pljuvalnik na klopi pod seboj. Pa je zopet zastrmel v okno. Oči so mu obstale na ledenih rožah, duša pa je potovala dalje. Dalje ven v gluho noč in njen mir. Potovala je po obsežnem gruntu, prišla na njivo — na štuk — in obiskala pšenico, snivajočo v svojem mladem življenju pod hladno snežno odejo. Bo li dobro prestala zimo — rahla skrb ga je obšla zanjo. Jaklinov grunt je v hribih, štuk pa celo v senčni legi. Andrejev sneg leži sto dni, bo letos tudi — se vprašuje Jaklin.

Triintridesetkrat je romal letos hlapec s poda v kaščo in vsakokrat je bilo za dva mernika več pšenice v njej. Res, dobra letina je bila letos, hvala Bogu! Pšenica je plenjala, da je bilo veselje, ječmen tudi, kuruza — polno je je na podstrešju, ko visi, da se osuši.

Že je v hlevu, tri pare volov stoji navštric, lepih in sparamih, kot bi bili ene matere. Bog para ljudi, Jaklin pa vole — pravijo ljudje. O sv. Jederti je prodal par težkih v Zagorju, drugo leto bo spet.

Ce Bog da!

Pa bo že, saj pri Jaklinu se moli, kot je to navada že iz davnih dni, in gospod župnik dobi vsako leto mernik pšenice — za bernjo in še za hostije posebej. Ob nedeljah je pri Jaklinu

mir — v posvečevanju Gospodovega dne vse počiva. Če se vlije dež na pokošeno seno, Jaklin ne kolne — ga bo že posušil, kdor ga je zmočil — meni Jaklin in nič mu ni. Bogu dajmo, kar je njegovega!

Jaklin vleče pipo, skozi škrbaste čeljusti pa spuščá dim, da mu cmokljajo ohlapne ustnice. Košate obrvi se mu stresajo, duša pa potuje skozi gozd. Da, ta njegov gozd — ob sončnem dnevu je tema v njem! In Jaklinovo srce. On je naravnost zaljubljen vanj. Smreke, lepe in dolge, da se oko utrují, ko jim hoče do vrha. Greš in greš, pa ne prideš do konca.

Zadovoljen se presede na zapečku in z ostrimi očmi premeri izbo, pa vidi samo smreke, smreke, debele z drobnimi suhimi vejicami ob deblu, ki so se zadušile v temi, daleč na vrhu pa je košato zelenje kot žamet. Smehlja je ožaril starčevo lice, drugače vedno trdo in koščeno.

Naenkrat pa je spet ves trd in iz oči mu lete bliski. Kar zavrelo mu je v duši. Ha — ti bajtar tam za hribom, nimaš čaman skomin po mojem gruntu, ne! Vem, vseč ti je, saj ti je lahko, zato bi pa rad vrnil svojega sina za gospodarja na moj grunt. Hčer ste mi res ujeli v svoje mreže, Julko, edino, ki jo imam. Pa to še ni dovolj! Jaz imam besedo, jaz! Kar sama od sebe se mu je skrčila pest in udarila po peči. Nocoj bo že gledal Graparjev, ko je ne bo h polnočnici. Ha, vam bom že pokazal! Mene ne boste ujeli, ne!

Od notranjega srda ves drhti, da pipa kar poskakuje v škrbastih zobeh.

Kako je poskočil takrat, ko mu je Slačnikova Urša povedala, da hodi Štefan za Julko! Zdivjal je nad hčerjo, potem pa odvihral h Graparju. Od tistega dne se sosed nista več poznala. Nocoj je vse naokrog sam mir, le v Jaklinovem srcu ga ni.

Dokler bo tale migal — pogledal je svoj mezinec — se ne bodo redili bajtarski otroci po mojem gruntu! Ne in nikdar ne! Sršeč je Jaklinov pogled in nemirno bega po izbi, da izginja iz nje mir svete noči. Še lojeva sveča na mizi trepeče, kot bi se hala Jaklinovih pogledov. Jaklin vzame pipo iz ust in potrka z njo na rob peči, da se usuje pepel iz nje.

Tisti hip prisluhne. Čudovito lep napev se razlije po izbi. Spočetka rahlo, komaj slišno, potem pa vedno glasneje in bolj polno.

Polnočnica se je pričela. Po vseh farah spodaj po Savinjski dolini pa zvonijo zvonovi, kot bi angeli brenkali na citre. Še šmiklavški nocoj lepo pojo.

Jaklin vstane in sname s kljuke stari paternošter, da zaškrebljajo lesene jagode, nabrane na špagi. Na podstrešju nekaj zaropče —

maček lovi miši — se spomni Jaklin in moli naprej.

... daj nam danes naš vsakdanji kruh in odpusti nam naše dolge, kakor mi... — spet zaropče, to pot pa bolj, slišijo se stopinje. V hipu spusti jagode in plane s svečo v vežo ter po stopnicah na podstrešje.

Ni vedel Jaklin, kdaj je ugasnila sveča in kdaj se je zvrnil po tleh. Čutil je samo udarec in da je nekdo na njem.

Kdo? — Temna postava — ropar, ki ga mikasti? Najbrž ga hoče ubiti. Sam Bog ve, kje so dobile starčeve koščene roke nenadoma tako moč. Z vso silo se je pričel otepati in suvati roparja. Kot mladenič je bil, ropar pa tudi — in mikastila sta se, trdo objeta, in valjala po tleh. Davila sta se in se bila, da sta že oba hropla. Nenadoma pa je zmanjkalo tal pod njima. Zgrmela sta v globočino, skozi odprtino v vežo. Še zdaj ni popustil ropar. Za hip sta obstala z ruvanjem.

Jaklin se je pri padcu močno udaril in moč mu je pričela pojemati. Ropar je dobil premoč. Z roko ga je stiskal za vrat in pričel daviti. Jaklin je pojemal. Čulo se je samo njegovo hropenje.

Smrt — mu je šinilo skozi možgane in mrzel pot mu je oblił čelo.

V tem je pred hišo odjeknil pok. Nekdo je ustrelil s puško. Kot bi zadel roparja, je ta skočil pokonci in že ga ni bilo več. V tem nekdo trešči z močjo po vratih, da zlete s tečajev. Pred Jaklinom stoji Grapar.

»Sam Bog te je poslal, sosed!« S težavo izgovori te besede Jaklin. »Veš, ubil bi me, ubil, kot ubije jastreb kokošč.«

»Pa kje je ravbar?« nestrpno vpraša sosed.

»Ušel je, ko je slišal strel. — Skozi podstrešje.«

Grapar je šel pogledat in res videl na gornji strani luknjo v strehi, tam, kjer se skoro dotika brega.

»Ravno prav si streljal, še malo, pa bi bilo po meni. Ampak, kako si pa vedel?«

»Julka je pritekla vsa prestrašena in vpila: Ravbarji, ravbarji! Očeta hočejo ubiti!«

»O, hvala Bogu, Očetu nebeškemu!« Kakor še nikoli, je to pot zahvalil Boga. »Kaj bi bilo, če bi Julka ne ostala doma! Sam Bog je dal, da sva se sprla, sosed, veš, radi tvojega Štefana je nisem pustil k polnočnici... Sosed, zdaj sva si prijatelja — in saj res — otroka naj se dobta...«

Jaklin je ganjen in objema Graparja.

Ko sta naredila luč, sta prišla Julka in Štefan. Julka je bila vsa preplašena. Jaklin je bil slab, strašno slab. Komaj je govoril. Šte-

fan se je nekaj časa bal Jaklinu pogledati v oči, ko pa je videl, da ni več hud, ga je prijel in mu pomagal čez prag.

Julka je prinesla pijače in potice in slavilo so že kar zaroko. Pa je vstal Jaklin, ves truden je dvignil čašo in rekel:

»Plot smo si naredili med našo in vašo

Rado Zakonjšek:

Božič dveh mladih ljudi

Tine se je vrnil v pisarno, ko ugleda na mizi zavitek. — »Le kdo bi to poslal?« — Za korak je stopil nazaj, ko je spoznal pisavo.

»Marija!« je šepnil polglasno. Ni se dotaknil zavitka. Začel je hoditi po sobi. Dolgo je tako hodil sem in tja, v duši pa mu je plalo razburjenje ter se večalo bolj in bolj.

Mislil je, da je že popolnoma zavrgel vsako misel nanjo, zdaj je pa spoznal, da je upal vse do sem, ko je ugledal ta zavitek. Upal je, da si sam ni vedel za to. Ni si maral tega priznati, hotel je zatreti spomine, odganjal je misli nanjo, hotel zatreti upanje, ki je še in še kililo v duši kot skušajo jeseni zadnji ostanki trave kljubovati mrzli slani, dokler še teh ne ugonobi njen strupeni mraz.

Pisal ji je in se ji odpovedal. Dve leti je upal, da se bo ogrela zanj in ga vzljubila, a zaman. Ne bi še storil tega, pa je opazil, da je postala hladna proti njemu.

»Kaj, če ljubi koga drugega? In sem jaz samo napoti?« To vprašanje je vrtalo v njem dan na dan in vedno bolj živo kljuvalo v srcu. »Ali naj se ji še vsiljujem, če me ne ljubi?«

»Ne!« je rekel odločno in naredil konec svojim lepim sanjam ter se odpovedal upanju in ljubezni.

Ne, ljubezni, te ni hotel, kaj hotel — mogel ni končati. Ljubezen se nikoli ne konča. Če je od Boga, je v srcu večna kakor duša. Ljubezen, ki so jo ustvarile samo lepe oči in zal obraz, te ni treba zatirati. Sama mine.

Da bo prosta in da si bo lahko izbrala po srcu, če bo mogla, se ji odpove — ji je pisal. Ne bo se ji več vsiljeval, je sklenil in pisal. Teško mu je bilo storiti ta korak, zelo težko. Dolgo se je boril, bi ali ne, končno je le zmagal.

In zdaj...

Ve, kaj mu je pisala. Vrnila mu je pisma in spominke, ki jih ji je dal. S kakim veseljem ji je pisal, z vsakim pismom je šlo košček upanja, več jih več, včasih manj. In zdaj je vse končano. Končano! Vrgel se je na divan pa zopet vstal in divjal sem in tja po sobi.

Polagoma se je unesel. Začel je odpirati pisma ter se silil, da bi bral. Ni mogel obrzdati svojih misli. Silile so skozi papir v zavoj, ki je ležal na mizi. Zaprl ga je v omaro. Da ga ne bo moč pri delu.

»Nič! Saj moram pozabiti. Moram!« Sam ni vedel, kaj misli, Marijo ali zavoj. Vedel je samo, da ne bo pozabil. Pričel je odgovarjati na pisma:

»Spoštovani gospod! Prejel sem Vaš cenjeni zavoj in...«

»Ah, saj še delati ne morem!« se je vznejevoljil sam nase. Pismo je raztrgal in šel po zavoj. Počasi odvijava vrstico in papir. Svečano odkrije pokrov.

»Pisem ni!«

V škatli so bili majhni omoti. Vzel je odmotaval dalje.

»Le kaj je?« je bil vedno bolj radoveden. Ostrmel je. Iz papirja je odvil majhen kipec moža, opirajočega se na palico.

»Kdo bi to bil?«

»Ni mu prišlo na um. Vzame drug zavitek in ga odmotava. Med prsti se mu pokaže nekaj belega. Majhna, snežnobela ovčka.

hišo, plot, ki je zrasel iz samega pekla in segal do neba, med vašim in našim gruntom je bila meja, ki jo je potegnil sam hudič! Nocoj, na to božično noč, pa je Bog pogledal na naju in podrpl plot med nama, da ga nikoli več ne bo, in odstranil mejo — na to samo sveto božično noč!«

»A...« je skoro zazijal od začudenja. Zdaj se mu je posvetilo. Odmotal je še nekaj ovčč, volička, oslička, kipec Marije, Jožefa in še nekaj drugih. Vidi se tudi že hlevček in majhne jaslice, zraven pa božje Detece, ki se mu mило nasmehljajo iz omota. Kot da bi bilo živo to božje Dete, se mu zdi, ko ga previdno polaga v majhen žlebiček. Le, ko je tako majhno, pa lepo, lepo!

Urno je uredil kipec in postavil jaslice. Ves srečen jih opazuje. Pogled nanje ga tako razneži, da je ves ganjen. Kar čuti, da se mu nekaj izpreminja v duši in hoče na dan. Kipelo je v njem in sililo ven. Nekaj mehkega in toplega se je vzbudilo v duši, tako toplo, da mu je zažarel obraz. Vsa trpkost in skrb mu je izginila. Ni mogel več vzdržati.

Gledajoč na jaslice, se je nenadoma nasmehnil. V tem smehu je bila sama sreča.

»Marija! Marija!« je ponavljal in od veselja kar plesal in skakal okrog jaslic. Vse trpljenje in vsa bridkost, ki je ležala na njem že vso jesen, vse je odpadlo v tej uri.

»Marija, kako si ti dobra!« je ponavljal še naprej ves hvaležen. »Marija, kako si ti dobra! Ti moja Marija!«

Ni se mogel nagledati teh jaslic in se ni mogel. Če bi ga kdo videl, bi mislil, da je znorel.

Pogledal je še v škatlo in opazil majhno vizitko. Izvleče malo sličico. »Slika si mi poslala!« Dolgo jo motri. Obraz se mu resni. Preleti vizitko in čita: »Ne samo vesele, ampak tudi srečne in božjega blagoslova polne božične praznike Ti želi — nesrečno dekle.«

»Nesrečno dekle!...«
Vzdramil se je ob teh besedah. Tihlo šepeta: »Nesrečno dekle... Da, saj vidim...«

In zdaj šele prav spozna, da je za njenim smehljajem zakrita velika bolečina. Oči razodevajo trpljenje in one poteze okrog usten...

»Marija, zdaj šele vem, kaj si pretrpela! Šele zdaj! Po tolikem času... Kar mi nisi mogla povedati prej, sem spoznal danes...«

Obrne sliko in čita: »Ne zabi me!«

»Ne zabi me!« ponavlja in gleda njen obraz. Vidi, da to prosijo tudi njene oči, njen trpkí smehljaj prosí: Ne zabi me!

»Marija, jaz te ne pozabim nikoli! Nikoli!« je prisegal v srcu. »In da veš, Marija,« je šepetal, »jaz sem tvoj, za vse večne čase samo tvoj!... Niti v mislih ne smem grešiti in omadeževati tvojo lepoto. Ti moja lepa, mala Marija!« je nežno šepetal in poljubljaval njeno sliko.

Poslednji žarki zimskega sonca so planili skozi okno in z žarko lučjo osvetlili jaslice na mizi. Položil je še njeno sliko poleg njih.

»Tu je zdaj moje najdražje: moj Bog, moja vera, moj ljubezen in moje upanje...«

»Nocoj je sveti večer!« se je domislil.

V hipu se mu je porodil sklep. V mraku je že hitel na vlak. Dalje, ko se je vozil, bolj je hrepenel, da bi bil že tam. Človek je tako srečen, če ima dom, da gre tja praznovati božični večer. Nobenkrat v letu si človek tako ne želi doma, toplega kotička in prijateljske duše kot ta večer. Kateri vsega tega nimajo, se pač ta večer še posebno zavedajo svoje zapuščeniosti.

S postaje je šel peš. Čez dolino je ležalo za ped snega, nad njo pa se je razgrinjala skrivnostna božična noč. Čudna toplota prevzame človeka, ki potuje v taki noči. Vsa tista vsakdanja skrb odpade z duše kot skorja, ki je nepotrebna, in v duši žari — žari! Mehko je v njej in človek bi dal vse — in kdor je božji, to tudi stori. Če bi me srečal ta večer najhujši sovražnik, ta večer bi mu odpustil.

Smuknil je po stopnicah skozi prvo in drugo nadstropje na vrh.

»Hvala Bogu, nihče me ni videl!« si je od-dahnul na vrhu.

Potrka na vrata njenega stanovanja. Nič odgovora. Seveda, zdaj je šele pol devetih, Marija je še spodaj v kuhinji. Danes ima gotovo več dela, zdaj, ko so prazniki. Do devetih bo že prišla, je upal. To bo iznenadena! Že doma je naredil načrt. Kako ga bo pogledala! Že kar ve, kako bo. Ko bo prišla po stopnicah, se bo skrtil v temo, da bo šla naprej v sobo. Nato bo potrkal. Vem, prvič se ne bo oglasila. Šele drugič... Takrat bo ostrmela! Že kar vidi njen lep pogled, ki bo začuden uprt vanj. Potem bo vprašala: Kako si pa prišel sem? Malo huda bo, da pride sam in še ponoči v njeno stanovanje. Saj bo kmalu odšel. Toliko, da jo vidi nocoj, ko je sveti večer...

Tine čaka. Ura je devet, pol desetih. Marija še ni. Deset — še je ni. Joj, kako počasi teče ura! Mraz pritiska skozi špranje na strehi.

Tine hodi v krogu po prstenih tleh. Skozi majhno lino posveti luna, za klobuk velika lisa se počasi pomika po tleh. On pa hodi okrog nje, boječ se, da ga ne bi obsvetila. Z nogo zariše v tla. Ko pride žarek do tu, bo prišla.

Žarek je dospel, a nje ni bilo. Tinetu je mraz, da ga že stresa. Zopet zariše: zdaj gotovo pride! Še enkrat — pa je ni bilo... Tine se je že tresel, da so mu škleptali zobje.

»Kako, da je ni? Kaj, če je ne bo nocoj?«
»Ustrašil se je tega. Da bi moral vse noč zmrzovati tu? Saj zdaj še iz hiše ne more, vrata so zaprta. Na to prej ni mislil. Moj Bog, to bodo dolge ure do jutra... Ko bi Marija vedela!

Koraki se zaslišijo po stopnicah. Srce bije, da ga čuti v sencih. Mraza ne čuti več, celo zdi se mu, da mu je že vroče. Stal je v temi, ko je šla mimo.

Potrka. Nič odgovora. — Potrka drugič. Vrata se malo odpro.

»Marija!«

»Tine?« Ona ne more razumeti. Plaho strmi vanj.

Ni več vedel, kaj bi ji rekel. Vprašala je ona: »Kako da si prišel? In sedaj ponoči? Kdo ti je odprl?«

»Marija! Tvoje jaslice — tvoja slika! Ni-sem mogel več vzdržati!«

Prijel jo je za roke. Začutila je njegovo mrzloto.

»Tine, tebe pa zebel!«

»Seveda me, ko sem pa že ves večer na tem podstrešju!«

»Moj Bog! Pa bi se oglasil spodaj in povedal!«

»Nisem hotel. Vedel sem, da boš prišla...«

»Zakurila bom, da se ogreješ. Potem pojdem k polnočnici, veš!«

»Greva oba, jeli?«

»Zelo me bo veselilo!«

Poiskala je papir, on pa je pripravil trske. Kmalu je gorelo v majhni pečici. Tine je nanesil premoaga iz podstrešja, da je peč kar žarela od vročine.

»Veš, Marija, tako me menda še nikoli ni zeblo kot danes.« je priznal, ko se je ogrel. Sedela sta pri peči in obema je bilo toplo.

»Marija! Od zdaj naprej si moja, jeli?«

Stisnila mu je roko, da je čutil odgovor.

Kolikor je pred Marijinim prihodom čas počasi mineval, tako je sedaj hitel. Odšla sta k polnočnici, kmalu nato pa se je Tine že odpeljal. V ranem jutru je bil že doma.

Ko je zjutraj Marija videla shojeno zemljo na podstrešju, se ji je zasmilil:

»Moj Bog, to ga je moralo zebsti!«

Zdaj je verovala, da jo ima res rad.

Januš Golec:

Zamenjava moleca z mehačem

Razgibanost današnje mladine

Povsod se poudarja ter naglašja, da je današnja mladina prekomerno razgibana po ljudskih, kaj šele po srednjih šolah! Tudi one dijake, kateri so doma z dežele, je zajel vrtnec športa, politiziranja ter nepotrebnega tiščanja v ospredje. Treba se samo enkrat peljati z vlakom, s katerim se vrača mladež iz mestnih šol, starejšega ter resnega potnika prežene preživahno obnašanje, pevanje, suvanje in kričanje sem in tja, v kak drug, znojniji vagon.

Pred kakimi štiridesetimi leti sta bila iz srednje podeželske župnije po dva dijaka, danes se šolajo iz večjih ter premožnejših far po mestnih šolah kar cela krdela raznih študentov.

Ako se danes vrača srednješolska mladina za božične ali velikonočne praznike na domove, mesta na pol izumrejo v počitniških dnevih in se preseli živahni, glasni ter nagajivi živ-žav na deželo. Dijaško življenje za praznike na podeželskih župnijah je med nekdanj in danes več nego razlika med enojko in tisočem.

Pri vsej razgibanosti pa je ohranil slovenski študent največjo ljubezen do rojstnega podeželja in do vseh bajnosti, katere doživlja mladostno dijaško srce ob tolikanj lepih in vsako leto novih večjih praznikih. Posebno pa si vtisne mlad človek rezabno ter neizbrisno v srce vse posebnosti ter zanimivosti domačega kraja, za kojih razvoj ter napredek ob vrnitvah na dom se zanima ter ga vestno zasleduje.

Čuševa dvojčka

Velika in znamenita župnija Ptujskega polja je posedala za mladino dolga desetletja v oči bodečo posebnost ter redkost — enouhega moleca. Bil je to Poljanec daleč naokoli znani Čušev Tunek, katerega je nekako čudno pačil tik ob glavi odsekani desni uhelj. Ustno izročilo trdi, da je bil Tunek ob uho po nesreči. Radi splašenih konj je padel z voza, priletel z glavo ob kup ostrega gramozja, ki mu je pri silovitem priletu odrobil proč in proč desni uhelj.

Enouhi molec Tunek je bil posebna privlačnost za srednješolce, kadar so se vrtili za praznike. V cerkvi so se večji tiščali v klopi koj za molecom, manjši študentki pa so se prerivali sem ter tja ob prvi klopi na desni strani, v kateri je roščal Tunek pred vsako

praznično in nedeljsko sv. mašo rožni venec z vsemi mogočimi dodatnimi molitvami.

Posebne poudarka je vredna še ta posebnost, da je imel Tunek brata Tineka, s katerim sta bila dvojčka. Skupnost rojstva ju je tako zenačila, da sta se krila po zunanosti kakor enakovredna novca. Poljanci so bili nekako zadovoljni, da je bil Tunek ob uho, ker so dvojčka od tedaj z rihkoto razločevali.

Kakor Tunek, je bil tudi Tinek ob nedeljah in praznikih zaposlen pri župni cerkvi s tem, da je vlekel meh na koru in vršil dolgo let službo mehača. Čeprav je bil Tinek še tudi občinski sluga, oglednik mrtvih in po fari ob raznih prilikah zaklane živine, je stal, kar se tiče občega zanimanja daleč pred njim njegov brat Tunek.

Prebivala sta dvojčka ob Dravi v koči, o kateri je šel glas, da bo prej ali slej odplavila povodenj Drave, ki je odnesla s seboj že cela imovita poljanska naselja. Krog skromne bajte je bilo nekoliko njiv, na katerih je prideloval Tunek vsakdanji kruh, medtem ko je bil zaposlen Tinek v javnosti.

Tunekova smrt

Omenil sem že, da so mladi in starejši Poljanci dobro poznali Čuševa dvojčka. Mlademu svetu je daleč prednjačil enouhi Tunek, ki se ga je rad nakresal in je bil mladim v okajenem stanju v veliko zabavo. Cele procesije fantalinov so ga spremljale večkrat nedeljsko popoldne od fare proti Dravi, ko je juckal iz polnega grla, prepeval in dobesedno znal ponoviti kako posebno znamenito misijsko pridigo.

Po deset- in desetletjih obče priljubljenosti pri zabaveželjni mladini je doletela pred božičnimi prazniki Tuneka smrt. Preobilna pijača in priletnost sta ga prisilila, da se je predolgo odpočival v mrzli noči pod milim nebom. Preveč raztegnjen nočni odpočitek mu je nakopal pljučnico, ki je bila zaključena s — smrtjo.

Tunek je bil pokopan pred Božičem in seve brez spremstva njegovih oboževalcev — študentov, ki so bili razkropljeni po mestnih šolah.

Kakor hitro je bil Tunek pod grudo, ga je nadomestil v dostojanstvu moleca Tinek. Odmolil je v prvem cerkvenem sedežu pred službo božjo rožni venec in odrzel na kor, da je

tudi meh deloval, ko je pritisnil na pedal in tipke orgel orglavec.

Iz enouhega dvouhi molec

Nekoliko po Tunekovi smrti so se vrtili poljanski dijaki na božične počitnice.

Hvala Bogu, še danes je tako, da je za študente največje veselje obisk polnočnice. Sveta noč je bila in bo ostala kmečkim sinovom neizčrpni vir najlepših ter neizbrisnih spominov za vse poznejše življenje.

Si lahko predstavljate, kako zastrmenje je prevzelo ptujskopoljske študente, ko so zagledali pred polnočnico v prvi klopi tolikanj priljubljenega moleca z — dvema uhljoma...

V fari je bilo nekaj vojnih invalidov, a brez uhlja je bil samo Čušev Tunek, ki pa ni bil nikdar vojak. Vsak študent dobro ve, da enkrat tik ob glavi odsekano uho ne požene in ne zraste nikoli več! Dijaštvo je bilo na prvi pogled prepričano: Tunek si je nabavil bogznaj odkod umetni uhelj, ki je pa tako posnet po naravi, da ga kljub ostremu in natančnemu ogledu ni prepoznati od pravega.

Tunek je molil in molil postavke predpolnočnega rožnega venca, ne meneč se za začudeno mladino. Novi molec bi si tudi pri vsej pazljivosti ne bil mogel raztolmačiti, zakaj šepečejo študenti na njegov račun in nekateri od njih celo stegujejo roke in kažejo s prsti na njegovo desno uho.

Pecka v uhelj

Proti Tunekovemu dvomljivemu ušesu je bila polglasno in na mah zasnovana zarota. Dijaki so hoteli vedeti, kolika bi naj bila odpornost molecu tako mojstrsko prilepljenega uhlja. Marsikaterega je srbelo v roko, da bi pocuknil nečimurnega Tuneka za sleparsko uho. Nekateri so že celo segali od daleč po zapeljivem uhlju, ko je vse prehitel Karbašev Cenc. Kot četrtošolec precej na dolgo potegnjen rasti in dolgih rok je segel preko glav manjših tovarišev in je močno pecknil s sredincem za verne duše molečega Tuneka v desni uhelj. Čuti je bilo v neposredni bližini pritajeni odjek pecke... S pomočjo palca od sredinca roke zadeti uhelj se je običajno zamajal, a obstal ter vztrajal na svojem mestu... Dijaki, ki so se pri glasni pecki že prasnili v po možnosti zadržani smeh, so se na mah zresnili in naravnost — ostrmeli...

V desno uho na hudomušen način pecknjeni Tinek ni dokončal in sklenil spominov za večni mir in pokoj rajnih, predčasno je porinil molek v levi žep, z okretnostjo dvajsetletnega mladeniča je bil iz klopi in že je držal do

PODLISTEK

Januš Golec:

Preužitkarjev kovčeg

Hvaležni jubilant

Letošnjo jesen se je spomnil »Slov. gospodar« 80 letnice zlatega naročnika Tramšetovega Tevžeka iz spodnjih krajev. Jubilanta je črno na belem ter v listu objavljena čestitka tako razveselila, da se je prišel osebno zahvaliti v uredništvo v prepričanju, da bo po srečno, v zdravju in pri popolni duševni čistosti na rame naloženim osmerim križem sledilo še več drugih življenjskih jubilejev.

Preužitkar Tevž je res prava kmečka korešina. Postave je sicer majhne, a je koščten ter suh kot treska, vedno smehljajočega obraza, vedrih oči ter šegavih besed. Vsa njegova zunanost je priča, da je zanj usoda preužitkarja igrača ter zabava.

Dobri Tevžek je hotel koj po prvih pozdravih izkramati kar cel listnjak zanimivosti, pa je zaprl na smeh zapotegnjena usta in se priljeno zresnil z opravičilom:

»Vidim, da imate nujno delo. Bom počakal, ker star preužitkar ima čas.«

Položil je srednje velik kovčeg pod stol s klobukom vred, sedel za mizo, vzel v roke ča-

sopis, kateri mu je prvi prišel pod roko, ter se radovedno pogledal v čitanje novic.

Ni dolgo zdržal brez glasnih opazk k časopisnemu čtivu.

Tevž čita na glas

Čez kake pol ure je bral na glas tole novice:

»Orožniki pri Sv. Trojici v Slov. goricah so izvedeli, da imata Janež in Genovefa Senčarjeva v Stanetincih že mesec dni zaprtega v hlevu svojega 80 letnega preužitkarja Janeza Vogrinca. Orožniška patrolja ga je našla v malem živinskem hlevu, kjer je ležal na malem kupčku slame tik za kravami, tako da so odpadki padali nanj, pod njim pa se je odtekała gnojnica. Na mokrem ležišču je starček orožnike prosil, da naj ga rešijo od onod, kjer bo sicer umrl v pomanjkanju in nesnagi. Oblečen v stare raztrgane in smrdljive cape je starček pripovedoval, da so ga zaradi starosti in bolezni spravili v hlev, čeprav je leta 1936. na pol zastonj prodal Senčarju svoje posestvo ter si izgovoril užitek. Sedaj pa komaj čakajo, da bi umrl ter tudi njegovih hčerk ne puščajo k njemu. Na zahtevo orožnikov sta Senčarjeva pristala na to, da vzameta starega preužitkarja zopet v hišo.«

Preužitkar zahteva posluh

Ko je bil s čitanjem pri kraju, je odložil časopis in bil glasnega mnenja, ne meneč se za nujnost uredniškega dela:

»To še ni nič, kar sem čital pri vas o bridki usodi starega ter onemoglega preužitkarja. Poslušajte, mladiči, kaj je zadelo mojega sosedu, ker je bil surov fant, slab zakonski mož in neumen preužitkar.«

Hočeš, nočeš — moraš! Osemdesetletni zlati naš naročnik je zahteval, da ga poslušamo in se naučimo iz njegovih ust, kako se treba zagurati na starost, da človeka ne tepejo po petah ljudska vrata.

Tevžek je pospravil v žep očala in kar začel:

Življenje uživanja

Moj rajni daljni sosed Podhostnikov Franc-luh je bil edinec premožnega posestnika. Že kot fantič se je večkrat ruval z očetom, ki je skušal uravnati njegovo življenje po pravi poti. Sinova neposlušnost je napodila starega Podhostnika v prerani grob. Ko je bil oče pod zemljo, se je lotil z vsakojakim nasiljem svoje dobre žene. Revo je mučil in trpinčil, dokler si ni izbrala večnost za svoje pribežališče pred nečloveškim možem. Kar se je ročilo otrok, so porčili.

Kljub naštetim grehom je imel surova klada največjo srečo pri vsem, kesar se je lotil na posestvu ali pri kmečki trgovini. O kakih dolgovi ni bilo niti govora! Pri hiši je bilo vsega dovolj in še suhega denarja.

Po smrti prve in zadnje žene Franc-luh ni pospremil nobene neveste pred oltar. Gospodaril je s pomočjo dekel ali gospodaric. Te jd

šklepetanja preplašenega Cenca z levico za šop las, zasukal proč od glavnega oltarja in ga rinil z desnico med obema vrstama klopi po sredi cerkve proti izhodu.

Vsakdo od strmečih vernikov je pričakoval, da bo obračunal Tinek z drznejšem na prostem s klofutami in zaslužnimi brcami. Od zunaj ni bilo slišati niti enega odjeka udarca ali kake psovke ter groznje.

Smešni ter resni dogodek, ki sta sledila z bliskavico drug drugemu, sta pahnila v začudenje, iznenadenje in ostrmenje vse, ki so bili priča pecke in takojšnjega obračuna.

Novi mehač

Duhaprisotnost je priklical iz občega začudenja ministrant, ki je pozvonil k začetku polnočnice. Zvoncu je odgovoril organist z običajnim pritiskom na nožni bas in nekoliko pozneje na manual ali na tipke orgel. Orgle so dobivale za vse številne registre dovolj sape. Prebiranje orgelskih piščalk na bas in pisk je motil s kora glasen pouk: »Tako, hudoba cencasta, za nekaj časa je dosti!«

Vsako klopotanje orgelskega meha je pospremljalo dobro slišna groznja: »No, ali boš, ali ne? Le pritisni, sicer ti populim ušesa in lase!«

Študiranim in preprostim Poljancem je bilo

v začetku polnočnice jasno: Tinek je sprejel Karbaševoga Cenca v uk za — mehača!

Spreobrnjenje

Kako dolgo in kako je vlačil Karbašev Cenc meh prvič in zadnjič pri polnočnici v domači župni cerkvi, se tudi pozneje ni prav spomnjal. Niti dejanskega očetovega obračuna radi pecke na svetem kraju in njej sledečega osramotjenja pred celotno župnijo ni občutil. Zavedal se je, da med počitnicami nikakor ne sme med domačine, ki ga bodo zmerjali za mehača, ker je prezrl Tunekovo smrt in ga je pahnilo pravo Tinekovo uho radi nedolžne pecke v toliko sramoto.

Karbašev Cenc je delal one božične počitnice bridko pokoro, katera pa je bila v domači fari prav za prav komaj začetek vsega onega, kar je sledilo bridkega in naravnost nevzdržnega iz ust študentovskih sorojakov v mestu.

Vsekakor pa je bila ona usodepolna pecka mejnik v Cencovem dijaškem življenju. Iz slabega in nagajivega študenta je postal radi posledic zasmehovanja in zmerjanja z mehačem vzoren ter povsem umirjen dijak, kateri je končal srednjo šolo z odličnim uspehom.

Mladostni spokornik Karbašev Cenc še danes rad pripoveduje o oni ponesrečeni pecki pred polnočnico v domači župni cerkvi, koje posledice so mu urezale kot nekaka roka božja debel kos — lažjega gosposkega kruha.

Končno je tudi mene radovedneža zadovoljila omenjena razlaga, katera je morala vse-kako biti pravilna.

Navadil sem se na hriborske marinarje, ki so bili vsi od najmlajšega do najstarejšega pravi planinski originali. Naziv »bergmarinar« je bil ob svoj prvotni pomen v letih svetovne vojne, ko pri naborih niso več gledali na popolno gladkost in brezhibnost moškega vratu.

Slučajno zadet pravi vir

Uganka glede zgodovinske podlage in izvora »bergmarinarjev« je bila slučajno razvoljena nekaj mesecev pred izbruhom vojne. Zbrani smo bili neko nedeljo popoldne za gostoljubno mizo v Dravi leta 1923. smrtno ponesrečenega g. Friderika Volčiča, dolgoletnega župnika v Breznu ob Dravi. Med obedom je bil gospod gostitelj poklican od mize in je precej dolgo izostal. Ko se je vrnil v družbo, je nevoljno objasnjal daljši izostanek z besedami:

»Človek mora biti založen s centi potrpežljivosti, preden kaj dopove našemu todlastnemu ,bergmarinarju!«

Sedel sem tik cerkvenega ključarja Rižnika ali p. d. Grossa, ki je letos zatisnil v Gospodu oči v visoki starosti 85 let. Komaj mi je udaril na uho iz župnikovih ust dobro znani »bergmarinar«, sem se obrnil na starega Grossa z vprašanjem:

»Morda bi znali vi, ki ste starejši od nas in domačin, pojasniti, od kdaj smeši narod golšaste ali krofaste hribovske hruste in velikane z ,bergmarinarji' ?«

Stari se je nekoliko zamislil, nekaj godrnjal, tleskal s kazalcem in sredincem desnice in je bil pripravljen, da mi zaupa, česar ni beležila nobena kronika in mi ni znal raztolmačiti niti en izobraženec. Dobrosrčni ključar je bil samo še mnenja, da je cela »gših« precej dolga in bi jo bilo dobro preložiti na čas proste zabave po kosilu.

Pojav prvega marinarja v Dravski dolini

Častitljivi oče Gross je ostal mož beseda. Ni se dal po končanem obedu znova proučiti, da pouči vse omizje o pravem izvoru prvotno posamične in šele z leti posplošene označbe krofastih orjakov z »bergmarinarji«.

Pustimo, naj nam pove leta 1914. priletni brezniški posestnik Rižnik, kako je bil on sam v mlajših letih priča, ko se je porodil prvi »bergmarinar« v Dravski dolini.

Stari Gross je pripovedoval takole:

Na desnem bregu Drave v naši župniji Brezno je obče znano obširno, dasi precej raz-

Strašen obračun

Na prvi sveti večer pod prižnjeno streho se je bolj pozno vrnivšemu Pondelaku zdelo čudno, da sta sama z Uršo. Ko jo je prijemal radi odsotnosti starega, je lagala, da se je čudaški stavec odmaknil za praznike od hiše neznano kam.

Izgovor ni držal. Barant. ča so bili podkurili ravno za ta večer njegovi tovariši, kako mora dopustiti, da gnije pravi posestnik Podhostnikovine pri še živem telesu na gnoju v hlevu in vpije s poslednjimi močmi v nebo, naj mu pošlje smrt!

Urša je začutila naenkrat jekleni prijem moške moči za obe roki, presunil jo je možev pogled, ki ji je prodril do dna njene zlobne duše in pokorila se je glasu, kateri je veleval:

»Vzemi luč in pokaži mi starega! Smo vendar ljudje, če že ne pravi kristjani.«

Pondelača je svetila brez ugovora v hlev v noči, ki je sveta vsakemu, katerega je rodila slovenska kmečka mati.

Na sam božični večer se je nudil živinske-mu mešetarju ob kupu gnojne slame tako nepopisno grozen prizor, da je potisnil proti ženi obe pesti ter zavpil z nečloveškim glasom:

»Hudičeva dekla in morilka!«

Kletvice in očitka se je hudobna babura tako prestrašila, da ji je padla petrolejka iz rok in babnica je zbežala iz strahu pred povsem spremenjenim možem izpred smrtne po-

»Bergmarinarji«

Zagonetna označba

Kot mlad predvojni kaplan na danes obmejnem Remšniku sem opazil med številnimi drugimi gorskimi posebnostmi ter ednostmi še zasmehljivo označbo »bergmarinar« (gorski ali hribovski mornar). Ta priimek se je oprijel kakega krepkega potegona, ki je bil radi predebele hibe na vratu zavržen pri vojaškem naboru koj na prvi pogled, ne da bi se mu bilo treba podvreči natančnejši zdravniški preiskavi. Hribovski »bergmarinarji« so bili kljub telesni moči dobrodušneži, ki niti najmanj niso zamerili psovke in so se ji celo še

sami smejali, dasi marsikateri niti razumel ni, kakšna pošast bi naj bila »bergmarinar«.

Ker sem naletel sčasom na »bergmarinarje« po drugih obdravskih župnijah, sem bil radoveden, kje in kdaj je pognal ta prav za prav žaljivi ljudski privešek, ki se je v teku let po Dravski dolini nekako posplošil. Zapisanega ni bilo o »bergmarinarjih« po župnijskih kronikah nič. Starejši duhovni tovariši so bili mnenja, da gre pri izrazu »bergmarinar« za navadno ljudsko preziranje onega, kateri bi bil rad vojak, a mu je zabranila majka narava z nepotrebnimi obložki vratu to za vselej in vsakemu vidno.

menjaval po svoji dragi volji. Napram prijateljem in znancom je bil mnenja, da je nenahezanost na samo eno žensko bitje največja prostost, katero prav razumejo posebno pametni in res prosto misleči naprednjaki.

Pri vsej bahavosti o neoviranem uživanju pa je pozabil, da je najbolj nevarna igrača v moški roki — ženska!

Stari osel gre na led

Francluh se je igral z gospodaricami, dokler ni naletel na pravo, na — Lapuhovo Uršo. Znala je staro grčo tako zvbati iz brloga zakrknjenosti, da se je motovilo staro na pozno jesen svojega življenja zaljublil in kazal očitno ljubosumnost. Starostno ljubezen, kateri je bilo prirešano ljubosumje, je znala Urša z žensko zvitostjo tako pogreti, da je bil tolikanj oprezni, preudarni in življenjsko preizkušeni Podhostnik ob vsako razsodnost. Zahteval je lisičjo Uršo čisto zase in jo rotiti, da ga mora poročiti. Babnica je na videz oklevala, dokler ni stari bedak ugriznil v njeno zadnjo vabo:

»Poročim te, a poprej sodni prepis grunta na moje ime!«

Francluh je hlastnil kakor gluhi in z zavezanimi očmi po tem trneku, obvisel ter je prepustil črno na belem prefrigani zapeljivki domačijo brez kakega izgovora v trdnem prepričanju, da mu bo zakon s preljubo Urško odprl na starost poslednji zemeljski raj sreče.

Toliko žensk je oropal časti ter poštenja in jih naganjal od hiše, Lapuhova pa je njemu zadržnila vrat v trenutku, ko je najmanj pričakoval.

Z listino prepisa Podhostnikove domačije v nederjih je odlagala s poroko od tedna do tedna, od fašenka do Velike noči, a po Božiču se je poročila z živinskim prekupčevalcem Pondelakom, s katerim sta bila že dalje časa na skrivaj v španoviji. Čez noč je postal zaslepljeni Francluh ne samo preužitkar brez preužitka, ampak berač, katerega se lahko spodi ob vsaki priliki in ob vsakem vremenu od hiše.

Prav in čisto se je iztrezil stari panj, ko je iz jeze radi ne samo odbite, ampak pohojene ljubezni zbolel in ga je zavlekla Urša iz hiše v mrzli hlev na slamo. Kakor Job je previjljal blizu eno leto na prepereli slami v hlevu. Živa duša ga ni tolažila. Ženski svet mu je naravnost privoščil strašno pokoro, katero je zaslužil z mladostno ter možko surovostjo in z brezobzirnim teptanjem spoštovanja do ženskega spola.

Novi in v našem kraju bolj tuji Pondelak se je mudil redko dalje časa na priženitvi. Njegov prekupčevalski in mešetarški poklic ga je klical daleč naokrog po kraju. Usoda starega Francluha mu je bila kot barantaču postranska zadeva, v katero se ni zaletaval in je prepuščal skrb za dom ženi, ki je prislužila lepo domačijo in bila lastnica.

treseno naselje Rdeči breg. Prebivalci so po večini premožnejši gruntarji in nekateri bogati.

V mojih fantovskih letih se je pojavil v naši farni cerkvi za Marijino žegnanje lep človek v uniformi, kakršne ni videl do tedaj še noben kmečki človek iz Brezna. Vsi smo prepoznali v tako čudno preoblečenem Kasjakovega Petra z Rdečega brega. Kmalu po šoli je zginil zdoma in se učil nekje trgovine. Kako je pa zašel v povsem in vsakemu tujo uniformo s kratkim nožem ob strani, s tremi zvezdami na hrbtnih koncih globoko izrezanega sukniča in z okroglo čepico v roki, je bila velika uganka.

Med vso službo božjo je vse gledalo le prikazen Kasjakovega Petra, ki se je vrnil po tolikih letih med domačine, da bi se z njimi ponorčeval v fašenski preobleki.

Po svetem opravilu so obstopili Petra starejši in mlajši znanci. Pozvali so ga na odgovor, kako da igra maskare na žegnansko nedeljo in na svetem mestu.

Dobri Peter se je smejal hribovcem, ki so gledali prvič pred seboj, kar teče Drava skozi Brezno, avstrijskega marinarskega podčastnika. Dolgo je potreboval in vso moč šolane zgovornosti je porabil Peter, preden je dopovedal, da je res vojak, ki pa ne hodi po zemlji in ne jaše na konju, ampak se vozi z barko po morju iz enega dela sveta v drugega.

Težko so razumeli Brezničani Kasjakovo razlago o marinarskem vojaškem stanu, a verjeli so mu, ko so mu še otipali čepico, z zvezdami okinčani suknič ter čisto kratko sabljico ob levem boku.

Ker je bil Kasjakov Peter tedaj sigurno prvi marinar v Dravski dolini, je postal pravo božanstvo vseh Kobancev in Pohorcev od Brezna do Dravograda ves čas dopusta.

Prvi »bergmarinar«

Marinarja Kasjaka sosed na Rdečem bregu je bil Pušnikov Polda, sin edinec iz petične pohorske družine. Polda je bil velike postave, močan, dobrosrčen, a usoda narave ga je udarila pri rojstvu s tem, da mu je nekoliko pristrigla pravo pamet in v fantovski dobi pa mu je še neusmiljeno odebelila vrat. Mladi Pušnik ni bil za razvajeno oko pri kupcu, pač na suhem denarju in po obsežnem posestvu planinski bogataš, ki bo lahko izbiral med ženskim svetom, ko bo šlo za ženitev. Starši so mu oskrbeli po možnosti skrbno vzgojo. Vešč je bil branja ter pisanja. Njegova edina nedeljska zabava je bila, da je pozvaljal pri

fari med sv. mašo. Za prepustitev te častne službe je dajala njegova mati mežnarju obilno biro.

Pogled na Kasjakovega marinarja ni ommil nikogar tako kot Pušnikovega Poldeta, kateri je že tudi dozoreval za vojaški stan. Mladi Pušnik, kateremu se pred snidenjem s Petrom nikoli ni sanjalo o vojaštvu, kaj šele o marinarjih, je na mah vzplamtel za marinarsko uniformo. V mesecih Petrovega dopusta je pozabil na zvonove, v cerkvi se je počutil nepopisno počaščenega, da je smel stati poleg Kasjakovega marinarja.

Kaj vse je moral Peter razlagati Poldetu o službovanju in doživljajih na morju, ni znano. Na vsak način je tiščal mladi Pušnik tako dolgo vanj, da mu je izročil pri odhodu z dopusta črno na belem beležko: »Leopold Pušnik z Rdečega brega prosi naborno komisijo, naj ga dodeli bergmarinarjem.«

Kakor hitro je hranil Polda v žepu s črnolom na papirju, da ga bodo vzeli k »bergmarinarjem«, je bil v devetih nebesih. Vsem nevernim Tomažem, ki so si upali na glas briti norce iz njegovega vojaškega opredeljenja, je molel pod nos pisanje Kasjakovega Petra, prvega marinarja iz Dravske doline.

Koliko smeja ter zabave je bilo z omejenim Poldetom, ko se je predstavil naborni komisiji in pokazal pisano željo, kam naj bo dodeljen! Gospodje so se krohotali, da so tleskali po kolnih. Vtaknili so Poldetovo prošnjo v njegov žep, najvišji ga je celo brez vsake preiskave potrepeljal po rami z besedami: »Lepo zopet hrani prošnjo, ti bo še prav prišla.«

S to opazko se je imel Polda za potrjenega marinarja, kateremu je bilo treba samo še uniforme in barke.

Preteklo je nekaj mesecev. Od vojaške oblasti ni bilo še nobenega poziva, v katerem bi bilo sporočeno mlademu Pušniku, da mora na barko in na širno morje. Čas je nekoliko potolažil in ublažil Poldetovo nestrpnost na vpoklic. Toliko mu je bil pripomogel Kasjak z omenjeno prošnjo, da je veljal med domačini za »bergmarinarja«, čeprav je cesar pozabil nanj. Mladi Pušnik je bil drugi marinar v Dravski dolini, in to ni bil nobeden pred njim, pač pa za njim, in sicer radi njegove izredne ter nenadne smrti, ki je globoko pretresla vso brezniško faro in njene sosedse.

Nenadna smrt

Božični prazniki so bili ono leto, ko je veljal Pušnikov Polda za »bergmarinarja«, brez

snega. Prevladovalo je južno in toplejše vreme.

Brezničani so bili zbrani polnoštevilno pri polnočnici, pri kateri je pozvaljal in pri povzdigovanju in obhajilu celo trjančil Polda. Ko je bila polnočna služba božja končana, so se porazgubili vsak na svoj osamljeni dom. Samo farani z Rdečega brega so šli v večji skupini skupaj preko župnijske posesti na brod, ki obratuje še danes dnevno preko Drave in bil v teku desetletij povzročitelj več smrtnih nesreč.

Brodar je čakal na običajni prevoz s svetilko v roki in vabil v čoln moške ter ženske, ki so hotele po bližnjici preko Drave na Rdeči breg.

Zadnji je priklovratil mladi Pušnik. Brodar je hotel že odbiti čoln od brega v reko, ko je opazil zakasnelega zvonarja in je počakal nanj. Polda v čolnu ni sedel k sosedom, ampak je zamišljeno stal ter se razgledoval po ravno tamkaj močno valoveči, deroči in na vsej poti od izvora do iztoka najbolj padajoči Dravi. Brodnik je krenil čoln na odhod. Kakor hitro je zadržalo vozilo v pravo smer ter je zaškripal škripec po vodilni vrvi, je pritržil brodar krmilo z železnim klinom ob stranico čolna in začel z lučjo v roki pobirati brodnino od potnikov. Ker je Polda še vedno stal liki kapitan na poveljniškem mestu ladje, ga je potisnil brodar pri mimohodu ob stran z opazko: »Bergmarinar, popazi na krmilo, da ne bi valovi izbili klina!«

Komaj je stopil neroda proti ročaju krmila, že je bil klin iz luknje in deroči Dravi pristo prepuščeno krmilo je z enim zamahom posmuknilo dolgopetega »bergmarinarja« iz čolna in reko.

Slišati je bilo mogočen plusk, pretresljiv krik nenadno v vodo padlega, čoln se je zasukal in valovje ga je skušalo odtrgati od glavne vrvi. V občij zmedij ter kričanju v čolnu se ni nikdo zmenil za nesrečnega Poldeta, katerega je Drava odnesla, ne da bi se bil kdo zmenil zanj.

Velike duhaprisotnosti je bilo treba, da je preizkušeni ter močni brodnik osvojil krmilo, čoln pravilno uravnal in ga srečno dotiščal do drugega brega. Iz smrtne nevarnosti srečno oteti so šele na drugem bregu opazili, da so se vsi sosedi z Rdečega brega prepeljali, le »bergmarinarja« je odnesla Drava na samo sveto noč.

Naplava trupla in pogreb

Vest o smrtni nesreči na Dravi na sveto noč se je z bliskavico razletela po vsej Dravski

stelje starega Podhostnika ven iz hleva proti hiši. Razljuteni Pondelak je zdivjal za begunko, ki je pa zaloputnila vrata hleva tako, da so se močno zaprla in ni mogel v temi zadelati na kljuko. Z brcami je skušal odpahniti trdovratna vrata, pa ni šlo. Odpornost vrat ga je razbesnela, da je tolkel po njih s pestmi.

Naenkrate ga je splašilo ter vzdramilo mukanje ter rožljanje živine z verigami. Ozrl se je po hlevu, po katerem se je med švigajočimi plameni kadilo ...

Prešinila ga je zavest, da je razbita svetilka zanetila ogenj, ki bo usodepoln v nočni temi in na bolj samotnem kraju. Z vsemi zbranimi močmi je zbil vrata s tečajev. Val svežega zimskega zraka je podpihal steljo. Na mah je bila vsa notranjost nizkega hleva v plamenih, kateri so se poganjali proti lesenemu stropu.

Še živi mrlič na goreči slami se je pretresljivo zvijal s poslednjimi močmi kot črv, če stopiš nanj, živina je rohnela, njene ovratne verige so rožljale, plamen je že toliko zagospodaril po hlevu, da na reševanje ni bilo niti misliti ...

Pondelak je kričal iz obupanih prs na pomoč v samotno — sveto noč, iz katere je odmeval klenk farnega zvona, ki je vabil k polnočnici ...

Nebo je zažarelo v jasni zimski noči ... Sij razkašenih plamenov se je poganjal daleč proti nebu iz vse Podhostnikove domačije, ko

so se zbirali na mestu maščevalne nesreče posamezni sosedi, ki so bili na poti proti fari ...

Nikdo ni gasil, ker je bil ogenj popolen gospodar po vsem deloma zrušenem in v pepeljem imanju ...

Nihče od gledalcev ni vpil na pomaganje, nihče ni tekal zmedeno sem ter tja, vsi so zrlji v obračun božje pravice molče, v zavesti, da propada in se spreminja v pepel na mah, kar je sejala, gojila, negovala in grešno uživala človeška izprijenost skozi desetletja ...

Pogorela je do tal ono sveto noč nekdanj ponosna Podhostnikova domačija z vsem, kar je bilo pod njeno streho.

Pondelak se je zgubil najbrž ob izbruhu nesreče neznan kam in se ni več vrnil k brezsrčni ženi, kateri ni hotel nikdo pomagati, da bi si zgradila na pogorišču vsaj zasilni dom. Zemljo je razprodala na malo in se klati nekod po svetu ... —

Tevžekovo razkrivanje skrivnosti se šele pričenja

Ko je stari Tevžek zaključil povest Podhostnikovega preužitkarja, je pogledal zmago-slavno po nas poslušalcih in pribijal, da je njegov doživljaj še nekaj bolj strašnega, kakor to, kar je čital v časopisu, da se je zgodilo letošnjo jesen v Slovenskih goricah.

Mislili smo, da se je dobričina dovolj naklepetal in se bo poslovil, a smo se zmotili.

Po kratkem oddihu je povzel znova besedo in rekel:

»Svarilni zgled, katerega sem vam zaupal, je pokazal meni na stara leta pot do res prave, zaslužene in brezskrbne preužitkarske sreče. Sedem otrok je zaupal Bogu meni in že žalibog rajni ženi v odgojo. Spravil sem jih do kruha ter samostojnosti. Vesela sta jih poleg mene Bog in domovina.

Dolga leta sem se ubijal z zemljo in kmečko barantijo. Oboje je bilo deležno božjega blagoslova.«

Stari si je ponovno oddahnil, segel pod stol po klobuk in kovčeg. Nobeden se ga ni hotel radi pomanjkanja časa dotakniti z vprašanjem po umetnosti, s katero si je pričaral lepa ter tako srečna stara leta. Jubilant je pa položil klobuk ter kovčeg na mizo in ne da bi vstal ter se poslovil, je nadaljeval:

»Vidim in čutim, da bi že moral izginiti skozi vrata, pa še ne bom. S seboj nosim preužitkarsko srečo in prav to vam še moram razložiti in vsaj od zunaj pokazati. Potrpite in poslušajte, saj bom kratek in bo mogoče služila moja iznajdba še drugim vdovelim preužitkarjem v pouk.

Lahko vsak potiplje ta-le moj kovčeg in se prepriča, da je okovan z rjavo popleskano pločvino. Tri ključavnice s ključi zapirajo in stražijo njegovo notranjost. Če ga hočeš odpreti, se moraš lotiti ključavnice po posebnem in samo meni znanem redu, sicer ostane za-

dolini. »Bergmarinar« Polda je bil vse božične praznike predmet globokega sočutja, ker je bil obče priljubljen in je bila Pušnikova premožna domačija s sinom-edincem daleč na okrog na najboljšem glasu.

Trupla smrtno ponesrečenega ni nikdo iskal. Iskanje bi bilo tudi brezuspešno. Drava odnaša z vso naglico ugrabljene žrtve in posebno še prej, ko ni bila zajezena na Fali.

Dobrih 14 dni po nesreči je prejela občina Brezno iz Dupleka pod Mariborom obvestilo, da je naplavila Drava moško truplo. V žepu obleke je bil molitvenik in listič z besedami: »Leopold Pušnik z Rdečega brega prosi narobno komisijo, naj ga dodeli bergmarinarjem.«

Beleženo smešenje je pripomoglo, da je bilo truplo utopljenca prepeljano na brezniško pokopališče. Pogreb s številnimi udeleženci od

blizu in daleč je pričal, kako narod sočustvuje s krščansko kmečko hišo, ki je po tako izredni nesreči izgubila na sveto noč sina-edinca.

Ko so se ljudje razhajali z njive božje, so bili pogrebi glasno izraženega mnenja: »Pušnikovemu bergmarinarju« smo posodili zadnjo pot. Živel je po hribovsko, umrl pa kot pravi marinar, dasiravno ga je zadela nenadna smrt v hribovitem kraju.«

Ljudsko smešenje

Pušnikov Polda je zaslužil privesek »bergmarinar« s svojo nesrečno smrtjo. Od njegovih številnih naslednikov po gorskih farah v Dravski dolini pa najbrž nihče več ne ve, kdaj in kje se je rodilo ime »bergmarinar«, ki je postalo z leti ljudsko smešenje gorskih krofastih velikanov — s temi besedami je končal rajni Gross svoje pripovedovanje.

Ob 75 letnici najboljših slovenskih pisateljic

Osemdesetletnica Mohorjeve družbe

Letos je obhajala Mohorjeva družba meseca julija 80 letnico. Ob tej priliki je poudarjalo časopisje ogromno kulturno delo, katerega je že izvršila družba v teku desetletij med slovenskim narodom. Knjige, katere je razposlala Mohorjeva v omenjeni dobi med podeželsko ljudstvo, so bile zanj nekako ljudsko vseučilišče glede pouka o napredku, obenem pa so služile tudi zabavi v dolgih zimskih večerih. Poudarek zaslug Mohorjeve družbe se je nanašal ob 80 letnem jubileju tudi na ljudske pisateljice, ki so se trudili vsa ta dolga leta, da so bile Mohorjeve knjige slovenskim čitateljem res v pouk ter zabavo.

Znamenita jubileja leta 1940.

Med vnete sodelavce, ki zaslužijo ob jubileju Mohorjeve zahvalo in posebno pohvalo, spada znana pisateljica Lea Fatur.

Jubilej Mohorjeve družbe in 75 letnica Faturjeve si podajata roko v letu 1940.

Ob 75 letnici pisateljice v novembru se je spomnilo časopisje in mesečniki njenega plodonosnega kulturnega dela. Vsi sestavki o

njenem pisateljskem delovanju so naglašali zaslužno priznanje: Lea Fatur je najbolj nardarjena, najboljša in najbolj plodovita slovenska pisateljica!

Dolgoletna sotrudnica Mohorjeve družbe

»Slov. gospodar« jubileja Faturjeve ni prezrl, ampak ga je le odložil za bajni božični čas, ko imajo naročniki in čitatelji našega lista največ prilike, da pazljivo čitajo ob zimskih večerih in obujajo spomine na lepe povesti, s katerimi jih je razveselila Mohorjeva družba v »Večernicah« in »Koledarju«. Nobena od slovenskih pisateljic ni znala z mičnim in napetim kramljanjem ter pripovedovanjem nuditi našemu kmetu toliko pouka in zabave kakor ravno Lea Fatur, katero šteje v zadnji gorski kotic sekajoča Mohorjeva družba za svojo dolgoletno sotrudnico.

Pisateljska plodovitost

Teško bi naleteli v Sloveniji na krščanski dnevnik, tednik ali mesečnik, v katerem bi Faturjeva ne bila objavila svojih poučnih, zabavnih in gospodarskih spisov.

nekaj časa. Prosim samo za streho in hrano za dobo obiska. Oni, pri katerem me bo zalotila smrt, je po napisanem in v kovčegu shranjenem testamentu glavni dedič prihrankov, kolikor jih bo še preostalo. Za vse druge so določene vsote, katere lahko glavni dedič po svoji volji zviša.

Vsak mi je stisnil med solzami hvaležnosti roko in me je hotel imeti s seboj.«

Tevžek na veselih romanjih

Po teh besedah je srečni preužitkar vstal, pograbil za klobuk in kovčeg ter bil pripravljen na slovo. Preden nam je ponudil roko, se je počil med krohotom po stegnu in razkladal ves vzradoščen kar stoji:

»Hvala Očetu nebeškemu, dočakal sem jih že osemdeset in še bom tudi za naprej živel zdrav in vedno vesel, če mi mojih računov kaj posebnega ne prekriža.

Pri nobenem otroku ne ostanem nepretrgano dalje kot en mesec. Vsak me je vesel, ko se nenapovedan prikažem s temle »kufrom« na pragu. Starejše in mlajše skače krog mene, se obeša name in sili vame z vprašanji: odkod prihajam, kako so imajo tam, kjer sem bil dozdaj, kako so mi stregli in kaj sporočajo.

Med odgovori na vsa mogoča vprašanja mine mesec dni, kot bi se osmeknil pod nosom. Še za kako delo nimam časa prijeti, že sem s »kufrom« na potu k drugemu.

Na Faturjevo kot priznana ljudsko pisateljico je »Slov. gospodar« še posebno ponosen, ker je v njem stopila prvič pred javnost s podlistkom »Črni vitez pa hudi grof«, ki je izšel 8. in 15. novembra leta 1883.

Kratka vsebina prvega podlistka Faturjeve

Kot mlado in preprosto deklo opisuje Faturjeva v dveh številkah našega lista dobrega grajskega gospoda, ki ima edino hčerko Milico. Lepo in dobro Milico zasnuje hudoben nemški grof. Ker oče in hči odklonita snubitve, zapusti klati-vitez grad. Na bližnjem Hrvaškem zbere četo malovrednežev. V noči napade grad dobrega grofa in se ga polasti. Vitezova druhal poseka vse služabnike. Vitez sam z lastno roko umori dobrega grajskega gospoda. Ko ga pa Milica tudi po pokolju zavrne, jo da vreči v ječo in jo pusti brez hrane. Tretjo noč mlada grofica goreče molji v ječi. Prikaže se ji rajni oče in ji pokaže izhod iz podzemskih grajskih prostorov.

Kakor hitro opazi hudobni vitez Miličin pobeg, začne klicati hudiča na pomoč. Hudoba se mu res pridruži v črni viteški preobleki. Črni vitez razodene hudemu grofu, da se je poročila pobegla Milica na Jelšanskem gradu z ondotnim mladim gospodom.

Hudobni grof in črni vitez brezuspešno napadeta ta grad. Hudi grof je bil celo nevarno ranjen, a črni vitez mu je rano zacelil.

Ozdraveli hudobni grof se začne strašno znašati nad svojimi podložniki. Ko pa pomandra s konjem nedolžnega otroka, ga prekolne jokajoča mati in mu napove, da ga bo tresel mraz, dokler se ne bo grel s svojim tovarišem v peklju!

Od tega prokletstva se hudobni grof ni mogel več ogreti. Njegov spremljevalec, črni vitez, zakuri okrog prezebajočega grofa. Črnemu vitezmu se pridružijo še druge peklenke pošasti. Črni vitez se naenkrat spremeni v vraga in pleše z grofom, da bi ga ogrel.

Od hudobnega grofa neusmiljeno tlačeni kmetje so videli, kako je grad gorel in kako so plesali v plamenu. Ko je petelin prvič zapel, je izginilo vse. Namesto ponosnega gradu stoji — kakor je še dandanes videti — kos črnega zidu.

Spodbuda »Slov. gospodarja«

Objava kratko očrtanega podlistka v »Slov. gospodarju« je mlado Faturjevo tako vzpodbudila ter ojunčila, da enkrat za pouk in zabavo slovenskega naroda zastavljenega peresa ni več odložila in ji še danes pri 75 letih gladko ter plodonosno teče.

Posledica izvirnega greha

Povem vam pa, da so bili moji otroci strogo vzrejeni za odgovornost pred Bogom radi izpolnjevanja četrte božje zapovedi, a ključ do tolike gostoljubnosti in skrbi za 80 letnega starca je tale »kufur«, kojega vsebina je znana doslej le Vsevednemu in meni! Vsakega od mojih dobrih otrok se drže skriti nasledki podedovanega greha. Vsak se čuva, da bi se mi ne zameril in bi mu jaz ne odnesel »kufra« in bi se z njim ne vrnil več pod njegovo streho. Enkrat bom umrl. Eden od mojih sedmerih otrok bo glavni dedič preostalih prihrankov. Prav na dnu duš mojih otrok tli pohlep: morda bom jaz tisti, ki bo prvi za rajnim očetom smel odpreti skrivnostni »kufur«, prečitati testament in pospraviti glavni posmrtni delež.

Slovo

Povedal sem vam vse, s čimer sem se hotel oddolžiti za laskavo čestitko k 80 letnici in sedaj pa resnični: Zbogom! Zapišite kmečkim gruntarjem v pouk, kako uživa stari Tevžek na romanju krog sedmih otrok »s kufrom na trojni fiksir« redkost — preužitkarske sreče in popolne zadovoljnosti.«

prt. Glavno za vas časnikarske radovedneže pa ni tale »plehasti kufur s fiksirjem«, ampak razlaga, da mi ta skromna naprava ne samo lajša, da celo siplje rožice zadovoljnosti na stara leta.

Za možitev, ženitev ter samostojno življenje godne otroke sem poslal od hiše. Najmlajšemu sem namenil dom. Nisem bil nikdar prijatelj reka: Ti meni luč, jaz tebi ključ! O, ne! Najmlajši se je oženil po svoji volji na dom. Ni mu bilo treba šteti niti pare dediščine drugim, katere sem izplačal ter oskrbel sam toliko, da bodo preskrbljeni, če se bodo držali Boga in dela za vsakdanji kruh.

Še to moram posebej poudariti, da si pri predaji posestva, ker sem bil že vdovec, nisem zbral v lastnem domu ne pedi zemlje in niti kota za preužitek. Stari Tevžek ve iz zgledov na drugih, kako bridek in s solzami omešen je preužitkarski kruh.

Pouk otrokom

Na dan izročitve domačije sinu-gospodarju sem zbral krog mize še ostale otroke. Po pogostitvi sem vsakemu pustil potehtati tale kovčeg. Brž ko je preromal roke vseh, sem rekel:

»Vsak izmed vas sedmih in od vas pretehtani kufur na trojni fiksir je moj preužitek. V kovčegu so moji prihranki v denarju in hranilnih knjžicah s poslednjo voljo vred. Vsakega od vas bom obiskal parkrat na leto za

Kratki življenjski podatki

Iz skromnega življenja Faturjeve je bilo za njen jubilej obelodaneno, da je doma v kraškem Zagorju ob Pivki. Obiskovala je samo nekaj razredov ljudske šole pri benediktnkah na Reki. Dokaj let se je preživljala v Gorici in Ljubljani kot šivilja. Sedaj gospodinji v Ljubljani svojemu bratu, upokojenemu železniškemu ravnatelju dr. Faturju. Ob vedno narnem delu je našla še vedno toliko časa, da

se je seznanjala z zgodovinskimi viri, na katere je naslanjala svoje povesti, ter se izobraževala ob nemški, italijanski in francoski knjigi.

Čestitka

K jubileju čestita »Slov. gospodar« Faturjevi z željo, da bi se ji še to leto izpolnila za 75 letnico dana obljuba, da bo izšel izbor njenih najboljših del!

T. D.:

Prikrajsane božične počitnice

V soboto, 17. decembra 1932, je bilo po kosilu pred črno desko, obešeno na hodniku znane štajerskega kmetijskega zavoda, prav živo. Učenci zavoda, stasiti kmečki fantje, so drug drugega odrivali od deske, da se vsakdo sam prepriča, kako je s počitnicami in če morda ni odrejen za »hlevsko«, »vrtno« ali »kletno«. Radi počitnic so bili vsi veseli. Na deski je govoril bel listič, podpisan od ravnatelja, da začnejo božične počitnice v četrtek, 22. decembra 1932, zjutraj in trajajo do nedelje, 8. januarja 1933, do sedme ure zvečer. Tako dolgih počitnic zavod že dolgo ni imel, zato je bila žalost tistih, ki so bili za čas počitnic odrejeni za službo v kleti, hlevu ali na vrtu, razumljiva. Ti so jo pobito pobrisali od deske, da se izognejo škodoželjnosti radi dolgih počitnic veselih in prostih součencev.

Tonček, ki se je bil h kosilu malo zakasnil, je baš pospravil zadnje ostanke okusnega obeda, ko jo primaha v obednico, žareč od škodoželjnega smeha, Zamuda. Že od daleč vpije: »Hlevsko imaš, Tonček!« in se hitro obrne, veseleč se, da je on odnesel dolge počitnice brez »nadležne« službe. Tončku je zadnji grižljaj kar zastal v grlu, tako ga je presunila neprijetna vest o »hlevski«. Tončkovo nerazpoloženje je bilo vidno tudi pri praksi. Instruktor, ki je učence nadziral pri lopatenju na vrtu, ga je nekaj časa mirno opazoval, nazadnje ga je pa le vprašal, kaj mu je. Odgovorili so drugi namesto njega, da ima »hlevsko«. »No, pr moj amen, zato se pa še ni treba držat tako kisló!« ga je gospod potlačil.

V nedeljo zjutraj je že ob štirih drezal Tončka iz postelje majar, ki redno vsako jutro hodi buditi svojo »hlevsko«. Nič kaj se Tončku ni ljubilo vstati. Končno se je z jezo skobacal iz toplega ležišča, razmetal odeje in potegnili rjuho s slamnjače, v veliko jezo tedenske službe v spalnici, ki mora za »hlevsko« posteljati. V hlevu je ozmerjal bika Bašeta in kravo Pako, ki sta bila, čeprav bele barve, od gnoja umazana od rogov do repa. Preden ju je opral, je za vsakega porabil dve posodi vode, dočim mu ostalih 12 glav skupaj ni dalo toliko dela. Pri neprijetnem pranju se je pošteno zmočil pa tudi zamudil, tako da se po zajtrku niti pošteno umiti ni utegnil. Ko je imel ob pol osmih službujoči instruktor že vse učence zbrane pred zavodom, da jih pelje k maši, je pri klicanju manjkal edino še Tonček. Součence je dohitel med potjo. Pri prerivanju pri glavnih vratih v cerkev je pa vendarle imel prednost, kajti študentke z gimnazije so vihale nežne nosove ter mu delale prostor... Tonček je namreč del »hlevske« nesel tudi v cerkev in je lepo dišal po amonijaku, katerega občutljivi noski gizdavih gimnazijk niso bili vajeni.

V noči na četrtek Tonček ni kaj prida spal. Zvečer sobni Ciciban Joško kar ni hotel nehati s svojim pripovedovanjem smešnic, zjutraj ob enih so pa Zamuda, Marko in Meča že šli od spalnice do spalnice in igrajoči na tamburice ter vijolino vedno ponavljajočo se »Marko tančaj — Marko tančaj...« prebudili

vse. Tončka so s slamnjačo vred skotalili po tleh in je bil tako prisiljen, da je prvič in zadnjič v dobi svoje hlevske službe srečal majarja že na stopnicah, ko ga je ta šele šel buditi...

Tisti dan je Tonček ves dan z majarjem delal rezanico, ker je bila »višja hlevska« deležna počitnic. Vrteč kolo slamoreznice, se je spominjal očeta, ki doma sigurno poganja žrmlje (ročni mlin), saj moka za »pomošjek« mora biti namleta doma. Spomnil se je, kako so mu žrmlje kot šolarju ljudske šole, ležečemu na klopi pri peči, vsako jutro pele uspavanko. Očetova navada je bila, da je včasih že zjutraj ob dveh šel v temi mlet.

Na sam sveti post je Tonček takoj po zajtrku jel rezati peso. Polagajoč komad za komadom v stroj, je mislil na dom, saj, če pride pravi čas »hlevska št. 2«, ki ga bo zamenjala, se bo ob enih že odpeljal. Doma so se morali na ta dan vedno do enajstih dopoldne postiti, to je, vsi so ostali tešči. Okrog devetih je navadno začela sestra mesiti kruh, najprej pomošjek iz same pšenične moke, potem 2—3 kruhe iz mešanice rži, pšenice in koruze, to je navadni zmesni kruh, in nazadnje še 1—2 kruha, ki se razvaljata ter natrosita s kuhinjskimi suhimi slivami ali rozinami. Še'e, ko je vseh 5—6 kruhov bilo zamesenih, se umesi testo za potico, ki bo ob 11 za zajtrk. Ker se pa morajo za zajtrk na sveti post jesti tri jedi, so mama poleg potice dali na mizo še gobovo ali sadno juho ter kostonje. Oče so navadno prej, preden so načeli z nožem potico, poiskali muho. Kdor na sveti post pred jedjo vidi muho, bo čez leto pri gospodarstvu opazil vsako malenkost. Po prvi potici se postavi v kot za mizo srednje velik lončen lonec z otrobi, med katere se mora med jedjo pomešati od vsake jedi po tri žlice. Vse to počaka do velikonočne sobote in se ta dan s primešanimi olupki butare, blagoslovljene na cvetno nedeljo, da goveji živini z namenom, da bi rastle v zdravju in božjem blagoslovu. Vsega tega Tonček letos ne bo doživel in mu je bilo kar hudo, ko je na vse to mislil.

Hlevska služba, ki je nastopila za njim, je prišla pravi čas in Tonček je ob pol dvanajstih že odšel iz hleva, ob enih pa se je že odpeljal. Ob pol štirih je bil doma in mama so mu najprej ponudili poln krožnik potice, ki je čakala pokrita na peči. Ata so mu v šali ponudili cel kup »krajčkov«, toda Tončku ni bilo zanje, saj je imel potice na pretek. Mama so kmalu nato vzeli iz peči lepo pečen kruh, o katerem je Tonček dopoldne premišljeval. Letos se jim je kruh zelo posrečil in so kar žareli od zadovoljstva.

Po jedi je šel Tonček pomagat bratu delat rezanico, na kar sta skupno v hlevu in po kolarnici vse lepo počistila in nazadnje pomagala še sestri pri božičnem drevescu in jaslicah. Kmalu so vsi odšli k počitku. Ob desetih

¹ Pomošjek je velik pšenični kruh, ki ostane na sveto noč na mizi in se razreže šele na dan pred Tremi kralji.

² Krajčki so brez sira navzgor zaviti robovi potice.

je namreč treba vstati in iti k polnočnici. Zbudili so jih ata, ki se lahko prebude ob vsaki uri. K polnočnici so odšli vsi, razen ata in mame, ki sta pa medtem pri gorečih svečah na božičnem drevescu in pomošjeku doma molila sveti rožni venec.

Na sveti dan je bil Tonček pri treh svetih mašah. Navada je, da mora vsak biti na ta dan pri treh. Popoldne je šel k večernicam. Na sveti dan namreč ne sme nihče od hiše na obisk ali potep, ampak mora ostati doma, oziroma iti v cerkev. Kdor se po tem ne ravna, prinese k hiši nesrečo. Šele na štefanovo se sme kam stopiti in Tonček je na ta dan šel k igri, ki so jo domači prosvetarji vprizorili v dvorani.

Po praznikih je Tonček preizkušal svojo kmetijsko učenost na mladem sadnem drevju. Brat ga je sicer pri tem ozmerjal, češ da bo vse porezal, toda Tonček mu je učeno razlagal, da mora biti tako. Šele naslednje leto, ko je zajel v šoli malo več znanja, je Tonček ugotovil, da bratove pripombe le niso bile izrečene zgolj iz omalovaževanja. Spoznal je, da je prejšnje leto drevje precej zmrcvaril...

Na dan nedolžnih otročičev ali na tepežni dan je prišel gospod župnik po božičnem blagoslovu, pri čemer se blagoslovi tudi pomošjek. Po blagoslovu se je izvršil še obred posvetitve družine presv. Srcu Jezusovemu. Tonček si je štel v čast, da je bila posvetilna podoba njegova slika Srca Jezusovega, ki jo je dobil od serafske mašne zveze in kateri je v času svoje boleznine naredil lep okvir.

Ostale delovne dneve počitnic je Tonček preživel pri čiščenju sadnega drevja, le mrzel popoldan pred praznikom sv. Treh kraljev ga je pognal v hišo. Ob tej priliki se je bolj živo zanimal za vsakoletno materno hišno cerkveno opravilo. Mama so najprej razrezali pomošjek, dali vsakemu članu družine en kos, pa tudi vsaka glava goveje živine je dobila svoj del. Nato so vzeli blagoslovljeno vodo, v kateri je bila namočena vejica na cvetno nedeljo blagoslovljenega pušpana, v drugi roki so pa imeli kredo. Najprej so blagoslovili hišo in na vrata napisali: 19 + G. + M. + B. + 33. Potem so šli od shrambe do shrambe, povsod blagoslovljali in na vsaka vrata naredili križ. Pri tem so tiho molili. Ko jih je Tonček vprašal, v kak namen molijo, so rekli: »Molim očenaš za očenašem v ta namen, da bi nas Bog varoval vsega hudega, najbolj pa ognja, in da bi živeč imel teka, da ga ne bi zmanjkalo ter da bi bila živina zdrava.«

Ponoči so prišli pevci pet za tri kralje. Postregel jim je kar brat s pijačo in kruhom. Včasih je bila navada, da so pevcem dajali predivo, a sedaj ga ne marajo več in vzamejo rajši dinarje ali pa pijačo. Hiša, ki pevcem ničesar ne da, je v nevarnosti, da jim naredi kakšno falotarijo. Radi pijače so pevci vedno malo »nadelani« in pride velikokrat med pevci raznih vasi do pretepa. Radi tega boljše družine branijo svojim fantom hoditi pet, pa jo kljub temu marsikdo pobriše med pevce, ker ga pač miče družba in kar je s tem v zvezi.

Na dan sv. Treh kraljev bi po stari navadi pri kosilu morali pojesti še preostali del pomošjeka. Toda sestra, odpirajoč miznico, ugotovi, da ga ni. Brat ga je bil namreč zvečer po pomoti dal pevcem. Ker je vedel, da bo sedaj deležen radi tega »jezikove juhe«, se takoj spomni, da je treba dati živini koruznico. Odšel je v hlev, se spravil celo k štriglanju, kar opoldne ni bila navada, samo da se zamudi tako dolgo, dokler se nevihta v hiši ne poleže.

V nedeljo nato je bilo Tončkovih prikrajsanih božičnih počitnic konec. Ob dveh popoldne se je poslovil, ko je po dolgih prošnjah jedva dobil od mame par kovačev za najpotebnejše šolske stvari. Tovariši so ga v garderobi kot počitniškega »štal-fukca« sprejeli s hruščem. Posebno dobrohotni Prlek in pa vedno nagajivi Kmejt sta bila židane volje, in to ne brez vzroka. Dugi je bil namreč vtihotapil petlitrsko steklenico vina, katerega drobte sta bila na skrivnem deležna. Tonček je

za to zvedel šele po skrivnem povabilu Dugega, ko mu je ponudil, naj pokusi...

Radi prikrajšanih počitnic je pa Tonček moral slišati še eno pikro. Ko je namreč na-

slednjega dne pri pouku dobro odgovarjal kemijo, so mu nekateri zlobneži podtaknili, da se je za časa prikrajšanih počitnic pridno »gulil«.

T. D.:

Furež je namazal

Tisto leto za Božič ni bilo snega. Na sveto noč je svetil mesec in ljudje so bili v zelo velikem številu navzoči pri polnočnici. Slana se je držala na sveti dan in na štefanovo tja do enajste ure dopoldne in takole od enih do štirih popoldne je bilo zunaj kar prijetno, zato so gospodinje ob tem času spuščale svoje pitance iz svinjakov, da se na toplem soncu malo razgibljejo.

Na štefanovo je sosedovega dedeka dedek obhajal svoj god. Voščiti so mu prišli bližnji sorodniki. Mehač je raztegoval harmoniko in ta je privabila precejšnje število nepovabljenih in plesa željne mladine. Okoli treh popoldne je bilo pri sosedu že vse živo in židane volje. Gospodarji so modrovali okrog mize in pridno zalivali dobrote masnega proleka, ki ga je bil sosed za božične praznike in posebej tudi za svoj god zaklal. Pogovor gospodinj se je pa suknil v glavnem o zadevi pitanja svinj in sosed je na vso moč hvalil svoj »glavni furež« — veliko svinjo, ki jo bodo na dan pred tremi Kralji zaklali.

Desetletni Tonček se je v hiši jel dolgočasiti, saj ni čuda, ko so se pa vsi ostali pogovarjali o važnejših stvareh in se zanj nihče ni brigal. Bosopet je zapustil hišo, izvlekel izpod kolarnice mali ročni leseni voziček, se vlegel na trebuh nanj ter se jel voziti od hiše proti Dolu*. Voziček je navzdol rad tekkel, pri spravljanju nazaj do hiše se je pa Tonček z njim precej potil. K temu je pripomoglo še toplo sonce, ki se baš med tretjo in četrto uro popoldne najbolj upira na pot, ki vodi k studencu v Dolu.

Medtem so se v hiši poleg gospodinj tudi gospodarji začeli pogovarjati o bližnjih furežih. Gospodar in godovnjak Štefan se je hotel s svojim postaviti in zato reče ženi:

»Čuj, stara, spusti no svinje na luft, da se naskačejo, saj je dosti toplo.«

Gospodinji ni bilo treba dvakrat reči. Tudi ona si je želela, da bi jo številna družba pohvalila, češ kako zna pitati in kako lepe svinje ima! Kmalu so svinje veselo »bufale« okrog hiše. Ženski svet jih je šel ogledovat iz hiše. možakarji so pa zadostili svoji radovednosti kar skozi okna. Pozornost vseh je vzbujala debela, velika svinja, ki se je radi debelosti jedva premikala, in vse je hvalilo skrbno gospodinj, ki se ji je posrečilo svinjo tako porediti. Gospodar povabi zadovoljen ženski svet v hišo, natoči vsem, pokliče svojo »staro«, da z njim trči, obenem pa naroči mehaču veselo polko, češ da mora s svojo skrbno ženo vočigled dobro obetajočemu furežu zaplesati. Pri tem so vsi pozabili na svinje, ki so se sončile in rovale okrog hiše. Tudi na vozku vozečega se Tončka se ni nihče spomnil.

Debela pitana svinja, ki ji je toplo sonce navdse prijalo, jo je medtem mahnila proti Dolu in tam, kjer svet najbolj visi, opravila svojo potrebo. Nesreča je hotela, da se je v tem trenutku prikadil na vozku navzdol Tonček, in oje vozeka se je zarilo od zadnje strani v svinjo, ki se radi debelosti ni utegnila pravočasno umakniti. Svinja je zarjula ter s precejšnjimi poškodbami bežala proti domu, za njo pa jokajoči Tonček, vlečoč vozek s seboj.

* Dol imenujejo sosedovi pod hišo se raztega-jočo kotanjo, kjer teče potok, kamor gonijo živino napajati, in kjer imajo studenec z dobro pitno vodo.

Z gospodarjem plesoča gospodinja je mimogrede pogledala skozi okno ter videla krvavečo svinjo, krvav konec ojeta od vozeka in jokajočega Tončka. Takoj je vedela, kaj se je zgodilo. Bilo se ji je pa težko v tem trenutku ločiti od dobro razpoloženega moža in vesele družbe, zato se je samo malo ustavila in kar skozi okno naročila Tončku, naj vzame svinjske masti in »čunko«* namaže. Tonček, ki je pričakoval kaj hujšega, je hitro stekel po mast in čez par minut je že bil v hiši ter se utaboril na zapečku.

Ko so s polko prenehali, je gospodinja obrazložila vsej družbi, kaj se je zgodilo, na za-

* Čunka pravijo pri nas otroci svinjam, čunkec je mala svinja itd.

T. D.:

»Prosim, sedita!«

V kovačnici ob mostu nekega manjšega mesta v Sloveniji je stari pomočnik, mojstrov brat, na sveti post grifal¹ podkve. Vajenec mu je poganjal meh, mojster je pa s Pohorci v bližnji gostilni glihal za nov voz, ki bi ga naj okoval.

Po brvi je okrog devetih od hiše mimo kovačnice pred gasilski dom pribrezala mojstrova hčerka Pepa, ki je obiskovala četrti razred meščanske šole. Kmalu je bil pri njej rejeneč bližnjega trgovca, katerega je Pepa malo rada videla, on pa njo.

Mojstrov brat je nasrnil obrvi, ko je videl mlada dva skupaj. Hodil je k podboju vrat opazovat, če sta se že razšla, in ga je moral vajenec vedno klicati, kadar je bil »hic«². V veliko jezo pomočnikovo, ki je bil mladi Pepi stric, se mlada dva kar nista mogla ločiti, čeprav je ura šla že na dvanajsto. Vajenec je slišal pomočnika, kako je tiho klel fanta, vendar kaj drugega radi zaslužka, ki ga je trgovec kovačiji nudil, ni upal narediti.

Ko vajenec spet potrka s kladivom ob nakovalo in kliče »hic«, reče pomočnik, ko je podkev zagrifal, veselo muzajoč vajencu:

»Čuj, vzemi pok³ pa ga, nesl Pepi in onemu, ki je pri njej, ter jima reči, da se naj vsedeta, ker ju že sigurno noge bole.«

Vajenec se je nekaj obojavljal, ker mu je bilo težko, zameriti se Pepi, ki je včasih v kuhinji kaj »sunila« in mu prinesla za pojedst. Šele, ko ga je strogi pomočnik jezno pogledal

¹ Grifati se pravi podkvi prikovati z adaj železo, ki molli iz podkve in s katerim se konj oprijemlje tal.

² Hic je ona stopnja vročine, ko je železo razbeljeno tako, da je sposobno za spojitve.

³ Pok je kovaška lesena priprava s štirimi nogami, ki se uporablja za mazanje železnih delov s terom in za razna druga dela.

pečku sedečega Tončka je pa vprašala, če je »čunko« namazal z mastjo in kam je shranil preostanek masti.

Tonček, misleč, da je zelo pametno naredil, je korajžno in brez oklevanja rekel: »Mast sem dal čunki, da jo je pojedla, saj je bolje, če se znotraj namaže kot pa zunaj.«

Vsej družbi je pri tem šlo na smeh in kmalu se je v hiši slišal odmev veselega krohot. Ko bi ne bilo vesele družbe in gospodarjevega godu, bi bil morda Tonček drugače plačal svoje notranje mazanje fureža, tako se je pa samo čudil, zakaj se mu smejejo. Seveda je gospodinja rajši, kot da bi se hudovala nad otrokom, vzela drug kos masti in ranjeno svinjo namazala tudi zunaj. Ves dogodek je bil kmalu pozabljen in vesela družba je godovala še dolgo v noč.

Radi poškodovane svinje si gospodar in gospodinja nista belila glave, misleč, če ne bo kaj prav, bodo pač furež imele prej, ker svinja je itak dovolj debela. Ni bilo treba! Svinja drugi dan ni prav nič kazala, da bi ji kaj ne bilo prav in je veselo požrla vso hrano, kolikor je je dobila. Rada je jedla, v veliko veselje gospodinje, do zadnjega in sosedovi so lahko imeli furež na dan pred tremi Kralji, kot so to bili določili že pred opisano nezgodo. S svinjsko mastjo od znotraj in zunaj namazan glavni furež je pa tisto leto dal sosedovim špeha, da še nikoli toliko.

in rekel: »Kaj ne boš ubogal!«, je pograbil pok in ga s težkim srcem nesel proti gasilskemu domu, kjer sta stala mlada dva. Bila sta tako zaverovana v ljubezniv pogovor, da vajenca niti videla nista. Ta je postavil pok tik ob nji in rekel: »Prosim, sedita!«

Več ni mogel reči radi sramu, pa čeprav mu je pomočnik naročil malo drugače. Pobrisal jo je v kovačnico, za njim pa od sramu rdeča Pepa preko brvi naravnost v hišo, po drugi strani jo je pa ucvrl fant naravnost proti domu. Pomočnik se je pri vratih od smeha tolkel po bedrih. Pridružil se mu je še bližnji kolarski mojster z vajenci in pomočniki in kmalu je za ves dogodek zvedela vsa bližnja okolica, posebno, ker je pred gasilskim domom sameval kovaški pok in je vsak vprašal, zakaj so ga tja postavili. Vprašanja je rade volje med smehom tolmačil pomočnik, v veliko jezo fanta, ki je bil deležen roganja.

Pepo je bilo radi po pomočniku in vajencih razbohnega dogodka tako sram, da ob praznikih ni šla nič več na svetlo, še manj pa seve na klepetanje pred gasilski dom. K maši je šla le zjutraj, ostali čas je pa prebila pri šolskih knjigah, ne morda radi vneme do učenja, ampak zato, da si je krajšala čas. To ji je tako koristilo, da je tisto leto naredila malo maturo z odliko, kajti s fantom po opisanem dogodku ni hotela radi jezikov priti več skupaj in tako se je »ljubezen« ohladila. Odlično maturantko so naslednjo jesen sprejeli na učiteljsko in danes poučuje ukaželjno mladino nekje ob severni meji. Da je pri mali maturi tako dobro odrezala in si s tem postavila temelj svojemu učiteljskemu poklicu, pa ima največjo zaslugo od vajenca postavljene, s terom umazani kovaški pok, k predmetu njene prve ljubezni, ki se je ob njem ohladila...

